

III. ORSZÁGOS HONISMERETI KONFERENCIA¹

Szombathely, 1980. július 14—16.

Horváth Miklós:

Köszöntő

A Magyar Szocialista Munkáspárt Vas megyei Bizottsága, Vas megye Tanácsa, a Hazafias Népfront Vas megyei Bizottsága nevében tisztelettel köszöntöm Önöket, és az Önök személyében mindazokat, akik a szülőföld, a lakó- és munkahely, a magyar haza régmúlt és közeli történéseinek feltárásán, megőrkítésén, megőrzésén és népünkkel való megismertetésén fáradoznak. Egyúttal kifejezem köszönetünket Vas megye és az ország honismeretével foglalkozó embertársainknak eddigi munkásságukért, annak reményében, hogy a jövőben is önzetlenül szolgálják ebbéli tevékenységükkel népünk, nemzetünk önismeretének, önbecsülésének fejlesztését, szocialista hazaszeretetünk és más népek iránti tiszteletünk, megbecsülésünk erősítését.

Az elmúlt két évtizedben, csakúgy, mint szerte az országban a Vas megyei Honismereti mozgalom is jelentős mértékben hozzájárult a haza, a szülőföld, a lakó- és munkahely értékeinek jobb megismeréséhez, szeretetéhez, egyetemes szocialista nemzeti öntudatunk fejlesztéséhez. A Honismereti mozgalom itt, Vas megyében is 1960-ban indult újból, immár szélesebb alapokon, szervezeten útjára, támaszkodva az 1930-as években Pável Agoston és számos munkatársa által elindított mozgalom nagyszerű hagyatékára. Jelenleg 42 honismereti szakkör működik megyénkben, amelyekben mintegy 550 fő végez értékes tevékenységet. Az egyéni gyűjtők száma 175. A gyűjtőmunka eredményeként helyi múzeumok, tájházak alakultak Jánosházán, Nagygeresden, Hegyhátszentpéteren, Rábagyarmaton. Jelentősek az eredmények a falukrónika írásában: eddig 141 készült el s a munka folyamatos. A termelőszövetkezetek, az üzemek történetének feldolgozásában is jó irányú munka kezdődött, illetve folytatódik. Örvedetes az is, hogy úttörőink és a KISZ tagjai mind nagyobb számban vesznek részt a mozgalom munkájában. Annak is örülünk, hogy a pedagógusok mellett az értelmiségiek szinte minden foglalkozási körből bekapcsolódtak e tevékenységbe.

Mi, akik hazánknak e táján élünk és dolgozunk, ezernyi szállal kötődünk a vasi földhöz. Számunkra ez a megye a méreteiben is áttekinthető, bejárható, valóságban is érzékelhető hazánk, otthonunk. Ez a vidék jelenti számunkra az ismerősöket, a munkatársakat, a barátokat, s jelenti az életet, ami az itteni emberek munkája nyomán, nap mint nap az országgal együtt szépül és gazdagodik. Nekem a munkából is fakkad, hogy a változásokat, a megye fejlődését minél teljesebben elősegítsem, ismerjem, és ha van rá mód, másokkal is megismertessem. Engedjék meg, hogy röviden bemutassam Önöknek a mai Vas megyét.

Videkünk, az ország megyéi között területi nagyságát és népességszámát tekintve egyaránt a 16. helyet foglalja el. 283 ezer lakosa van, egyik legsajátosabb jelelgetése az aprófalvas településszerkezet. A községek átlagos lélekszáma alacsonyabb az országos átlag felénél: 800 fő; 113 faluban pedig 500 főnél kevesebb a lakosság száma.

Falvaink és községeink tervszerű fejlesztésére, értékeik megóvására eddig is nagy figyelmet fordítottunk, ezért azok arculata, az ott élő emberek általános életkörülményei és közérzete, szocialista társadalmi törekvéseinkkel összhangban előnyösen változik és gazdagodik. Szombathely lakóinak száma elérte a 85 ezer főt. Nem szándékozunk városaink népességszámát mesterségesen növelni, de annál inkább akarjuk fejleszteni az ott élő emberek életének minőségét, miként továbbra is minden lehet-

¹ Az elhangzott előadások és felszólalások szövegét rövidítve közöljük. (Szerk.)

séges eszközzel támogatjuk falvaink anyagi és szellemi épülését. Régebbi városainkat: Kőszeget, Sárvárt követően 1979-ben Celldömölk, Körmend is városi rangot kapott, mert ennek alapvető feltételeit megteremtették az ott élő emberek.

A megye lakosságának mintegy 4%-a nemzetiségi, 17 településen élnek horvátok, szlovének és németek, akiknek anyanyelve, kultúrája ápolására, jogaik gyakorlásának biztosítására pártunk lenini nemzetiségi politikájának szellemében megkülönböztetett figyelmet fordítunk.

Megyénk gazdasága szocialista fejlődésünk következtében az elmúlt évtizedekben történelmi utat tett meg. Az elért eredmények annál értékesebbek számunkra, mert az 1960-as évek közepéig tartó gyorsütemű iparosítás ugyan megoldotta a foglalkoztatottságot, de nagyon elmaradott technikai feltételek és a kívánatosnál nagyobb dekoncentráció mellett. Az utóbbi években viszont jelentősen korszerűsödött iparunk és a termelési szerkezet, javult a hatékonyság, bővültek a termelési alapok. A Rába Magyar Vagon- és Gépgyár sárvári és szombathelyi gyárával, az Egyesült Gyógyszer- és Tápszergyár körmendi üzemének létrehozásával, a Répcelaki Szénsvágyár fejlesztésével és más korszerűsítésekkel jelentősen emelkedett a nehéz- és gépipar aránya. A könnyűipar rekonstrukciója a Lakástextil Vállalat, a Cipőgyár korszerűsítése ugyan csak megfelel országos gazdaságpolitikai törekvéseinknek. A Nyugatmagyarországi Fagazdasági Kombínát erdőtelepítése, fagazdálkodása és -feldolgozása, korszerű technológiája és termékei jól ötvöződnek a megye természetadta lehetőségeivel és gazdasági szükségleteinkkel.

A megye egyre korszerűbbé váló mezőgazdasággal és fejlődő élelmiszeriparral rendelkezik. A mezőgazdasági termelés összetételében az állattenyésztés, ezen belül is hagyományosan a szarvasmarha-tenyésztésnek, újabban pedig a baromfi-termelésnek van meghatározó szerepe. Az élelmiszeripari fejlesztések révén feloldódott a korábbi évekre jellemző feszültség az alapanyag-termelés és a feldolgozás között.

A múltból öröklött alacsony színvonalú mezőgazdaság és az elaprózott ipar korszerűsítése, valamint a megye általános gazdasági fejlődése megvetette az alapját a szociális és kulturális fellendülésnek, az élet- és munkakörülmények gyarapodásának. A falvak villamosítása 1961-ben befejeződött, s minden községet bekapcsoltak az autóbusszközlekedésbe. Jók a megye közútljai. Tiszta, rendezettek településeink.

Ebben az öt éves tervben is a megye népességének több mint 10 százaléka költözik új lakásba. Lakosságunk ebben a tervidőszakban 600 millió Ft értékű társadalmi munkát végez. A lakosság takarékbetét-állománya meghaladja a 3,6 milliárd forintot. Készpénzbevétele az utóbbi négy évben 33, ezen belül a munkabérek 31 százalékkal emelkedtek. Külön is említésre érdemes, hogy a megye lakossága ma már évi 37 millió forintot költ könyvekre, 7 millió forintot képző- és iparművészeti alkotások vásárlására.

Megyénk párt-, állami és társadalmi szervei lakosságunkkal jó egyetértésben és annak közreműködésével megkülönböztetett figyelmet fordítanak a közoktatásra és a közművelődésre, amelynek hatására ezek feltételei folyamatosan fejlődnek. Az óvodai ellátottság — igaz a másutt is jellemző zsúfoltsággal — 90 százalékos. Az általános iskolákból a végzősök 95—96 százaléka tanulhat tovább. A közművelődési — múzeumi, könyvtári, művelődési otthoni — hálózat átfogja az egész megyét. A lakosság 22 százaléka rendszeres könyvtári olvasó. Dinamikusan fejlődik a megye művészeti élete.

Eredményeink az itt élő embereknek, munkásoknak, parasztoknak, értelmiségieknek a szorgalmas munkájából, a szocialista haza iránti felelősségtudatából, szűkebb pártiájuk szeretetéből születtek. Tudatában vagyunk annak, hogy anyagi, szellemi erkölcsi gyarapodásunknak eddig is a becsületesen végzett munka volt, és a jövőben is ez lesz az alapja. Ezért a jövőben is arra törekszünk, hogy az itt lakó emberek patriotizmusa a falujukért, városukért, és az országért végzett alkotó, fegyelmezett munkában öltönn testet.

Tudom, végső soron szubjektív dolog, hogy valakinek egy tájról mi a véleménye, hogy meiyebb megismerésre érdemesnek találja, vagy sem. Mi, vasiak szeretjük ezt a tájat, s annak is örülünk, ha mások is figyelemmel kísérik munkánkat, megismerkednek a megye szántalan látványával. A szép környezet, az egészséges klíma, a történelmi és népi fogantatású műemlékek, valamint a korszerű város- és faluképek együtt adják e vidék jellegzetes arculatát és teszik teljesebbé, gazdagabbá szép magyar földünket. A régi Sabaria sokféle emlékét őrző mai, korszerű Szombathely mellett Kőszeg és vidéke, Sárvár, az új városok, az Őrség és a Kemenesalja, a Büki gyógyfürdő és sok szép kirándulóhelyünk, féltőn vigyázott történelmi és a mai vasi ember által alkotott új és számunkra oly becses értékek, az itt élő és dolgozó lakosság szépre

és jóra való törekvését, történelmet formáló erejét, jövőbe vetett hitét, szocialista hazaszeretletét bizonyítja.

E nagyon rövid áttekintést megyénkről a köszöntés címén azért bátorkodom adni, hogy megpróbáljam érzékeltetni az elmúlt évtizedek, korábban évszázadokna is beillő korszakos változásait. Ezzel egyúttal azt is jelezni akartam, hogy a felszabadulástól eltelt három és fél évtized történései, napjaink eseményei legalább olyan figyelmet érdemelnek a Honismereti mozgalom munkájában, mint a korábbi századoké, hiszen a rég és közelmúlt együttes ismerete, alkotó kritikái kezelése és értékelése, adta és adja a szocialista jelenünkhöz és jövőnkhöz való még mélyebb érzelmi és értelmi kötődését is népünknek.

Szolgálja a Honismereti mozgalom továbbra is népünk szocialista hazafiságát, proletár internacionalista szellemének gyarapodását, óvjon a nemzeti gögtől és a csüggedéstől, ösziönözzön a szocialista hon építésére, értékeink gyapapítására és védelmére.

Székely György:

A Honismereti mozgalom eredményei és feladatai

A Honismereti mozgalom húsz éves, legalábbis mai szervezett formájában. Már ez az öntudatot sugalló, még nagyobb erőfeszítésekre ösztönző megállapítás is kérdések sorát veheti fel: meg lehet-e állapítani egy mozgalom életkorát, szervezettisége adja-e meg jellegét, átalakulásai melyik állomását kell és jogosult az életkornál alapul venni? Annyi bizonyos, hogy nagy gondolkodók és írók már jóval korábban voltak, akiket a Honismereti mozgalom előfutáraként tart számon, akiknek írásait újra megjelentetik olykor helyi formában, akiknek gondolatai fel-felbukkannak a Honismereti mozgalomban. *Bél Mátyás* és *Tessedik Sámuel*, valamint a XIX. század agrártudományi írói és statisztikusai bizony az előfutárok közé számíthatók. De immár a honismeret klasszikus úttörői közé tartoznak *Darvas József*, *Erdei Ferenc*, *Mód Aladár*, *Ortutay Gyula*, a helytörténeti kutatás feladatait tisztázó *Eperjessy Kálmán*, a népeletet és népi művelődést táji sajátosságaiban feltáró *Bálint Sándor* is. Az ő esetükben világos, hogy a szocialista társadalomban kifejlődő tevékenységük átvezetett a Honismereti mozgalomba, írók törekvéseit és kutatók elemzéseit immár egész mozgalom visszhangozta és közülük Ortutay Gyula a szervezett mozgalom hosszú időn át elismert vezetője és megfogalmazója lett, Darvas József és Mód Aladár tevékeny szerepet vállalt a mozgalom nemzeti jelentőségének tisztázásában. Amikor a Honismereti mozgalom húsz évéről szólnunk, nem utolsó sorban arra gondolunk, hogy az ő törekvéseik virága bomlott ki a népünk felemelkedésében, sorsdöntő évtizedek önismeretében, hagyományörző és -élesztő mozgalomban, a mozgalom fogalmi tisztázásában. Szocialista társadalomnak kellett kialakulnia ahhoz, hogy magányos törekvéseik, útkereséseik találkozásából mozgalom alakuljon. Bátorít és kötelez az a megtisztelő körülmény, hogy a Magyar Szocialista Munkáspárt XII. kongresszusa olyan nevelési, szemléleti feladatokat adott, amelyekből részt vállalhat a Honismereti mozgalom, hozzájárulva a szocialista nemzeti egység formálódásához, a szocialista tudat erősödéséhez, az ifjúság neveléséhez. Igen nagy felelősség terheli ezért azok vállát, akik aktív részesei a Honismereti mozgalomnak, hiszen nagy lehetőségek nyílnak előttünk és ezeket a lehetőségeket tisztánlátással, biztos módszerekkel, a minden oldalról mutatkozó támogatást jól kihasználva kellene tettekké, eredményekké formálni, helyes szemlélet alakítására fordítani.

*

A helytörténet a honismeret szerves része, amelyben azonban más részterületekkel összefüggésben mutatkozik meg. Ugyanakkor a helytörténet, mint a tudományos kutatás egyik szelvénye, sokat hasznosíthat a Honismereti mozgalomban alkalmazott többi szakág összefüggéseiből. A szakkörök egy része helytörténeti, más része honismereti, ismét mások az ezzel összefüggő néprajzi, irodalmi vagy történelmi nevet viseltek és ilyen tárgyú szakköri gyűjteményeket hoztak létre. Ez a munka tette lehetővé, hogy megyei szintű ankétokat tartottak neves központi előadókka a honismereti szakköri munka jegyében. Ide kapcsolódik távoli községek szakköreinek tapasztalatait-